

Dansk Kirketidende.

4de Bind.]

Sjette Søndag efter Trinitatis, den 15 Juli.

[Nr. 42.

Teksten er af Rasmus Theodor Fenger (født 2. november 1816 på Christianshavn, død 2. februar 1889 i Hvedstrup), der sammen med C.J. Brandt udgav Dansk Kirketidende.

693

Om Folkeskolens Betydning og Nødvendighed.

(nogle Betragtninger, foranledigede ved Rigsdagens Behandling af Skolesagen.)

1.

§ 90 i Grundloven lyder saaledes: „De Born hvis Forældre ikke have Evne til at sørge for deres Oplærelse, ville erholder fri underviis -

Om Folkeskolens Betydning og Nødvendighed.

(nogle Betragtninger, foranledigede ved Rigsdagens Behandling af Skolesagen.)

1.

§ 90 i Grundloven lyder saaledes: „De Born hvis Forældre ikke have Evne til at sørge for deres Oplærelse, ville erholder fri underviis-

ning i Almueskolen." Saaledes havde Udvalget omdannet denne Paragraph, som af Forsamlingen vedtoges med 83 Stemmer mod 31, hvorimod det i Udkastet havde hedt: „Den, som ikke selv kan sørge for sine Børns Oplærelse, er berettiget til, at det Offentlige forskafter dem fri Underviisning i Almueskolen.“ — Grundtvigs Forslag, at der kom til at staae: „Der skal saavidt muligt sørges for, at fattige Gamle, Syge og forladte Børn kunne finde offentlige Tilflugtssteder og at selv de Fattigste kunne have Adgang til folkelig Oplysning og Dannelse,“ forkastedes med 82 Stemmer mod 22. Forslagstilleren udtalte det som sin Mening, at den saakaldte Skolegangsret for de fattige Børn ikkun er en Skoletvang for dem, og at den maa frembringe og frembringer en Vrangvillighed og Lede til Skolen som Oplysningens Sæde, der er Oplysningens farligste Fjende. — Frølund's Hovedforslag gik ud paa at Paragraphen skulde bortfalde, han fandt nemlig, at det den udtaler ingen Berettigelse havde i Grundloven, og som Skoleparagraph betragtet var den fattig og uden Betydning; hans Biforslag (tiltraadt af Udvalgets Mindretal: Christensen, Gleerup, Jacobsen) vilde i alt Fald have Paragraphen saaledes forandret: „Den som ikke selv kan sørge for sine Børns Underviisning, kan fordre, at det Offentlige forskafter dem fri Underviisning.“ Dette Endringsforslag gaaer ud fra den Forventning, at man snart maatte komme saa vidt, at der ikke længer blev Tale om nogen Adskillelse mellem Børnene med Hensyn til de forskellige Skolearter; men det forkastedes med 85 Stemmer mod 25. — Hammerich vilde have det udtalt i Grundloven, „at Forældrene vare skyldige at sørge for deres Børns Oplærelse,“ og meente, at derved udtaltes ikke Andet end hvad der i lang Tid har været en Grundsætning hos os, baade i Lovgivningen og i den almindelige Mening; men paa den anden Side vilde det ikke være overflødig at udtale det i

ning i Almueskolen." Saaledes havde Udvalget omdannet denne Paragraph, som af Forsamlingen vedtoges med 83 Stemmer mod 31, hvorimod det i Udkastet havde hedt: „Den, som ikke selv kan sørge for sine Børns Oplærelse, er berettiget til, at det Offentlige forskafter dem fri Underviisning i Almueskolen.“ — Grundtvigs Forslag, at der kom til at staae: „Der skal saavidt muligt sørges for, at fattige Gamle, Syge og forladte Børn kunne finde offentlige Tilflugtssteder og at selv de Fattigste kunne have Adgang til folkelig Oplysning og Dannelse,“ forkastedes med 82 Stemmer mod 22. Forslagstilleren udtalte det som sin Mening, at den saakaldte Skolegangsret for de fattige Børn ikkun er en Skoletvang for dem, og at den maa frembringe og frembringer en Vrangvillighed og Lede til Skolen som Oplysningens Sæde, der er Oplysningens farligste Fjende. — Frølund's Hovedforslag gik ud paa at Paragraphen skulde bortfalde, han fandt nemlig, at det den udtaler ingen Berettigelse havde i Grundloven, og som Skoleparagraph betragtet var den fattig og uden Betydning; hans Biforslag (tiltraadt af Udvalgets Mindretal: Christensen, Gleerup, Jacobsen) vilde i alt Fald have Paragraphen saaledes forandret: „Den som ikke selv kan sørge for sine Børns Underviisning, kan fordre, at det Offentlige forskafter dem fri Underviisning. Dette Endringsforslag gaaer ud fra den Forventning, at man snart maatte komme saa vidt, at der ikke længer blev Tale om nogen Adskillelse mellem Børnene med Hensyn til de forskellige Skolearter; men det forkastedes med 85 Stemmer mod 25. — Hammerich vilde have det udtalt i Grundloven, „at Forældrene vare skyldige at sørge for deres Børns Oplærelse, og meente, at derved udtaltes ikke Andet end hvad der i lang Tid har været en Grundsætning hos os, baade i Lovgivningen og i den almindelige Mening; men paa den anden Side vilde det ikke være overflødig at udtale det i

Grundloven; Forældrene skulde vide, at med alle de Friheder og Rettigheder, som følge med den nye Forfatning, kunde de dog ikke unddrage sig det Offentliges Tilsyn med, at de ikke lade deres Børn blive aldeles forsømte. Forslaget forkastedes med 69 Stemmer mod 48.

Ved § 66 e havde *Frølund* stillet det Tillægsforslag, at det fremdeles skulde hedde: „Underviisningsvæsenet ordnes som et sammenhængende Hele og ledes som en selvstændig Green af Statsbestyrelsen under et sagkyndigt Tilsyn.“ Forslagsstilleren meente at Alle vel i Grunden herom maatte være enige med ham, da man jo ei kunde ville, at Skolevæsenet ikke skulde staae under sagkyndigt Tilsyn, og lige saa lidt, at Skolevæsenet skulde falde i Stykker saaledes som nu er Tilfældet. *Cultusministeren* fandt derimod, at Forslaget var saare utydeligt i sin Form og at man kunde tvistes i det uendelige om hvad der laae og ikke laae i et saaledes stillet Forslag; *Hammerich* meente, at begge Bestemmelser, baade om Underviisningens Ordning og Statens Tilsyn med samme ikke burde have Plads i en Grundlov, allerhelst under vore Forhold, da der ikke her som i Frankrig var en katholsk Geistlighed der vilde have sit Underviisningsvæsen uafhængigt af Statens Tilsyn. Forresten vare begge de sidstnævnte Talere enige om at Forslaget i Sagen selv og efter sit ligefremme Indhold ikke var dem imod; imidlertid toges det tilbage. Ligeledes blev et andet Forslag taget tilbage, som var stillet af den samme Rigsdagsmand i Forening med *Winther*. Det lød saaledes: „Staten fører ved særegne Embedsmænd Tilsyn med alle Underviisnings- og Opdragelses-Anstalter.“

Hertil vil jeg indskrænke hvad der kunde være at meddele om Rigsdagens Forhandlinger Skolevæsenet betræffende. Man vil see at denne Sag endnu mere end nogen anden staaer uaf-

Grundloven; Forældrene skulde vide, at med alle de Friheder og Rettigheder, som følge med den nye Forfatning, kunde de dog ikke unddrage sig det Offentliges Tilsyn med, at de ikke lade deres Børn blive aldeles forsømte. Forslaget forkastedes med 69 Stemmer mod 48.

Ved § 66 e havde *Frølund* stillet det Tillægsforslag, at det fremdeles skulde hedde: „Underviisningsvæsenet ordnes som et sammenhængende Hele og ledes som en selvstændig Green af Statsbestyrelsen under et sagkyndigt Tilsyn.“ Forslagsstilleren meente at Alle vel i Grunden herom maatte være enige med ham, da man jo ei kunde ville, at Skolevæsenet ikke skulde staae under sagkyndigt Tilsyn, og lige saa lidt, at Skolevæsenet skulde falde i Stykker saaledes som nu er Tilfældet. *Cultusministeren* fandt derimod, at Forslaget var saare utydeligt i sin Form og at man kunde tvistes i det uendelige om hvad der laae og ikke laae i et saaledes stillet Forslag; *Hammerich* meente, at begge Bestemmelser, baade om Underviisningens Ordning og Statens Tilsyn med samme ikke burde have Plads i en Grundlov, allerhelst under vore Forhold, da der ikke her som i Frankrig var en katholsk Geistlighed der vilde have sit Underviisningsvæsen uafhængigt af Statens Tilsyn. Forresten vare begge de sidstnævnte Talere enige om at Forslaget i Sagen selv og efter sit ligefremme Indhold ikke var dem imod; imidlertid toges det tilbage. Ligeledes blev et andet Forslag taget tilbage, som var stillet af den samme Rigsdagsmand i Forening med *Winther*. Det lød saaledes: „Staten fører ved særegne Embedsmænd Tilsyn med alle Underviisnings- og Opdragelses-Anstalter.“

Hertil vil jeg indskrænke hvad der kunde være at meddele om Rigsdagens Forhandlinger Skolevæsenet betræffende. Man vil see at denne Sag endnu mere end nogen anden staaer uaf-

gjort og uvis med Hensyn til Fremtiden. Ved andre Sager som Trykkefrihed, Religionsfrihed, Retspleie ere dog nogle faa Grundtræk angivne, som det nu skal være tilkommende Rigsdage forbeholdt at udføre og anvende i det enkelte, for Skolevæsenet derimod staaer Marken saa at sige viid aaben, det skal ikke kunne væsentlig hindres ved Grundlovens Paragrapher fra at antage hvad Skikkelse man i Fremtiden vil give det. Fra den Side er der altsaa heller Intet til Hinder for at det endnu længe kan vedblive at ligge i den samme bedrøvelige Forfatning hvori det nu befinder sig. Dog, dermed skal ikke være sagt, at det vilde hjulpet stort, om der var kommet en Bestemmelse for at Skolevæsenet snarest muligt skulde sættes i en bedre Skik; thi for det første var det jo usikkert hvem der skulde udføre det Arbeide og efter hvad Grundsætninger han gik frem; og for det andet skal jo herefter alle Forslag til Forandringer og Forbedringer afgjøres paa Rigsdagen. Sæt derfor blot at det ene Kammer, hvis Opgave det jo netop skal være at holde paa de Bestaaende, sæt at dette Kammer modsætter sig baade i Skolevæsen og andre Ting de gjennemgribende Forandringer der maae sættes i Værk for at Folkets Frihed og Lykke kan sikres (og det kan det jo saa længe det skal være, blot det bliver ved at sige Nei): saa skeer der ingen Forandringer, saa bliver det ved det Gamle, om det end stod paa ti Steder i Grundloven, at det herefter skulde være anderledes. Vi skulle derfor ikke beklage os over, at Skolevæsenet saa godt som slet ingen Omtale har fundet i Grundloven; thi dermed var som sagt ingen betryggende Sikkerhed givet: i Grundloven er i det Hele kun een Forandring vis, den nemlig at Kongen har bestemt sig til at dele sin Magt med Rigsdagen; det Øvrige er overladt til den uvisse Fremtid, som maa vise om denne Statsforandring bringer Folket større Frihed og Lykke end der under den gamle Forfatning og sammes fornuftige Udvikling kunde

gjort og uvis med Hensyn til Fremtiden. Besandre Sager som Trykkefrihed, Religionsfrihed, Retspleie ere dog nogle faa Grundtræk angivne som det nu skal være tilkommende Rigsdage forbeholdt at udføre og anvende i det enkelte, for Skolevæsenet derimod staaer Marken saa at sige viid aaben, det skal ikke kunne væsentlig hindres ved Grundlovens Paragrapher fra at antage hvad Skikkelse man i Fremtiden vil give det. Fra den Side er der altsaa heller Intet til Hinder for at det endnu længe kan vedblive at ligge i den samme bedrøvelige Forfatning hvori det nu befinder sig. Dog, dermed skal ikke være sagt, at det vilde hjulpet stort, om der var kommet en Bestemmelse for at Skolevæsenet snarest muligt skulde sættes i en bedre Skik; thi for det første var det jo usikkert hvem der skulde udføre det Arbeide og efter hvad Grundsætninger han gik frem; og for det andet skal jo herefter alle Forslag til Forandringer og Forbedringer afgjøres paa Rigsdagen. Sæt derfor blot at det ene Kammer, hvis Opgave det jo netop skal være at holde paa det Bestaaende, sæt at dette Kammer modsætter sig baade i Skolevæsen og andre Ting de gjennemgribende Forandringer der maae sættes i Værk for at Folkets Frihed og Lykke kan sikres (og det kan det jo saa længe det skal være, blot det bliver ved at sige Nei): saa skeer der ingen Forandringer, saa bliver det ved det Gamle, om det end stod paa ti Steder i Grundloven, at det herefter skulde være anderledes. Vi skulle derfor ikke beklage os over, at Skolevæsenet saa godt som slet ingen Omtale har fundet i Grundloven; thi dermed var som sagt ingen betryggende Sikkerhed givet: i Grundloven er i det Hele kun een Forandring vis, den nemlig at Kongen har bestemt sig til at dele sin Magt med Rigsdagen; det Øvrige er overladt til den uvisse Fremtid, som maa vise om denne Statsforandring bringer Folket større Frihed og Lykke end der under den gamle Forfatning og sammes fornuftige Udvikling kunde

part opnaaet. En stor Deel af Folket nemlig har upaatvivlelig intet ret Begreb om mange af de Rettigheder og Friheder, som ved Grundloven skulde sikkes dem og er derfor i saa Henseende ret vel tilfreds med det Gamle. Følgen heraf bliver, at Rigsdagsvalgene maa blive derefter, og Følgen heraf bliver atter, at ogsaa Lovene, de nye Love blive derefter, altsaa i mange Tilfælde snarere saaledes som de forsigtigt indremmende Regjeringsmænd kunde ønske ret til fornøden Betyggelse, end saaledes som de til alle Tider forholdsviis Faa maatte have ret, der seer Kald til en fremadstræbende, mere indgribende Virksomhed, men som derfor ikke altid have Mod til at bestaae mod alle de Hindringer og Drillerier, som Lovgivning, Vedtægt eller daarlige gammel Skik kan faae isinde at lægge dem iveien. Det er altsaa ad Oplysningsveien, at den gode Sag skal fremmes; Folket maa blive sig det bevidst, hvad der hører til at være Menneske, hvad der kræves til at udgjøre et Folk, og navnlig maa det have en klar Erkendelse af hvad det er det danske Folk som saadant eiendommeligt. Men derved føres vi til det, hvormed vi begyndte og til det, hvormed vi i dette Stykke ville beskæftige os nemlig til Folkeskolen; thi naar den ikke reiser sig, kommer der ingen almindelig Oplysning istand; men Folkeskolen reiser sig ikke uden det bliver klart, hvor dybt vi endnu bestandig trænge til et saadan og hvordan dens Virksomhed bedst maatte ledes. Bliver dette Folket klart, da vil det vel vide paa Rigsdagen at forlange Folkeskolens Oprettelse, og da vil det sikkert ikke lade sig nøie med det maadelige Gods efter fremmed Mynster man alt i nogen Tid har tilladt sig at betegne og foreslaae som det der skulde afhjælpe Trangen. Enhver hvem denne Sag ligger paa Hjerte maa derfor stræbe medens det er Tid at bidrage sin Skjærv til dette Spørgsmaals Belysning.

være opnaaet. En stor Deel af Folket nemlig har upaatvivlelig intet ret Begreb om mange af de Rettigheder og Friheder, som ved Grundloven skulde sikkes dem og er derfor i saa Henseende ret vel tilfreds med det Gamle. Følgen heraf bliver, at Rigsdagsvalgene maa blive derefter, og Følgen heraf bliver atter, at ogsaa Lovene, de nye Love blive derefter, altsaa i mange Tilfælde snarere saaledes som de forsigtigt indrømmende Regjeringsmænd kunde ønske det til fornøden Betyggelse, end saaledes som de til alle Tider forholdsviis Faa maatte have det, der føle Kald til en fremadstræbende, mere indgribende Virksomhed, men som derfor ikke altid have Mod til at bestaae mod alle de Hindringer og Drillerier, som Lovgivning, Vedtægt eller daarlige gammel Skik kan faae isinde at lægge dem iveien. Det er altsaa ad Oplysningsveien, at den gode Sag skal fremmes; Folket maa blive sig det bevidst, hvad der hører til at være Menneske, hvad der kræves til at udgjøre et Folk, og navnlig maa det have en klar Erkendelse af hvad det er det danske Folk som saadant eiendommeligt. Men derved føres vi til det, hvormed vi begyndte og til det, hvor med vi i dette Stykke ville beskæftige os nemlig til Folkeskolen; thi naar den ikke reiser sig, kommer der ingen almindelig Oplysning istand; men Folkeskolen reiser sig ikke uden det bliver klart, hvor dybt vi endnu bestandig trænge til en saadan og hvordan dens Virksomhed bedst maatte ledes. Bliver dette Folket klart, da vil det vel vide paa Rigsdagen at forlange Folkeskolens Oprettelse, og da vil det sikkert ikke lade sig nøie med det maadelige Gods efter fremmed Mynster man alt i nogen Tid har tilladt sig at betegne og foreslaae som det der skulde afhjælpe Trangen. Enhver hvem denne Sag ligger paa Hjerte maa derfor stræbe medens det er Tid at bidrage sin Skjærv til dette Spørgsmaals Belysning.

Om Folkeskolens Betydning og Nødvendighed.

2.

Det er altsaa Folkeskolens Sag, som nu skulde tales. Men, indvender man, at tale om Folkeskole i en Kirketidende? Kirke og Skole, siger man, skulle vel ingenlunde være adskilte, nærmest Kirken maa ønske og forlange, at der gives Skoler hvori dens Lærdomme kunne belyses og klares for Forstanden. Men det er Kirkeskoler. Folkeskolen skulde jo derimod være for det hele Folk som saadant, og saa vist som det nu er, at de Danske have til forskellige Tider været den hedenske, katolske og lutherske Religion hengivne og været ligegodt danske derfor, saavist maatte og hvad man kalder Religionsunderviisning kunne tænkes borte fra Folkeskolen, ja det blev en ligefrem Nødvendighed naar Modsætningerne i eller udenfor Folkekirken blev stærke og alvorlige. Hvorfor da tale om Folkeskolen i en Kirketidende? Mit Svar er følgende: Sæt og at det kom dertil, at Religionsunderviisningen for Freds Skyld heelt maatte udelukkes af vore Folkeskoler, saa blev disse dog ingenlunde Kirken ligegyldige. Kirken maa det være om at gjøre at vinde levende Sjæle til Guds Rige; den vender sig derfor ikke til saadanne, som ere blevne sløve for alle ædlere Følelser, men forudsætter hos sine Indvaanere en Følelse af Kjærlighed til Forældre, Sødskende og Fædreland, uden hvilken Mennesket ikke kan faae noget Begreb engang om hvad der er endnu

705

Om Folkeskolens Betydning og Nødvendighed.

2.

Det er altsaa Folkeskolens Sag, som nu skulde tales. Men, indvender man, at tale om Folkeskole i en Kirketidende? Kirke og Skole, siger man, skulle vel ingenlunde være adskilte, tværtimod Kirken maa ønske og forlange, at der gives Skoler hvori dens Lærdomme kunne belyses og klares for Forstanden. Men det er Kirkeskoler. Folkeskolen skulde jo derimod være for det hele Folk som saadant, og saa vist som det nu er, at de Danske have til forskellige Tider været den hedenske, katolske og lutherske Religion hengivne og været ligegodt danske derfor, saavist maatte og hvad man kalder Religionsunderviisning kunne tænkes borte fra Folkeskolen, ja det blev en ligefrem Nødvendighed naar Modsætningerne i eller udenfor Folkekirken blev stærke og alvorlige. Hvorfor da tale om Folkeskolen i en Kirketidende? Mit Svar er følgende: Sæt og at det kom dertil, at Religionsunderviisningen for Freds Skyld heelt maatte udelukkes af vore Folkeskoler, saa bleve disse dog ingenlunde Kirken ligegyldige. Kirken maa det være om at gjøre at vinde levende Sjæle til Guds Rige, den vender sig derfor ikke til saadanne, som ere blevne sløve for alle ædlere Følelser, men forudsætter hos sine Indvaanere en Følelse af Kjærlighed til Forældre, Sødskende, og Fædreland, uden hvilken Mennesket ikke kan faae noget Begreb engang om hvad der er endnu

705

høiere: Kjærlighed til Faderen i det Høie, til Næsten og til det himmelske Fædreland. Ligesom altsaa den christne Kirke ingenlunde kan undvære Familielivet og de Følelser dette vækker i Memeskets Bryst, saaledes kan den heller ikke undvære det Fædrelandssind, som det fra sin Side ogsaa maa fordrø hos alle dem der skulle opoffre Alt for den gode Sags Skyld, men som den umulig kan tænke paa at finde hos Mennesker, der aldrig engang af Erfaring vide hvad Fædrelandskjærlighed er ser en Følelse. Nu kan vel Skolen ikke frembringe Fædrelandssind hos nogen Discipel, men den kan give dette Sindelag Oplysning, Næring og Styrke, og paa den Maade fremmer den Kirkens Formaal og bliver Gjenstand for dennes Deeltagelse. Desuden maa man ikke tænke sig Folkeskolen som den der blot skal beskæftige sig med smaa Børn eller med Bønderbørn; thi hvad er vel Folkeskolen?

De fleste tænke paa det vi nys nævnte, paa Skoler for de Uformuendes Børn og navnlig for Bønderbørn, ligesom de f. Ex. ved en Folkekomedie ikke tænke paa noget af Holbergs Stykker, men snarere paa en af disse Hverdagsfarcer, fulde af prosaiske Almueoptrin, som gennem Tydskland paa den senere Tid ere komne til os, eller naar Talen er om en Folkebog, da snarest paa en Bog til billigt Kjøb, helst med ophørende Træsmit, som i etilgavns dagligdags Sprog kan gjøre Bønder og Børn vise paa mange nyttige Ting baade af det ene og det andet Slags. Paa den Maade misbruges Ordet, paa den Maade misforstaaes ogsaa den rette Betydning af Ordet

høiere: Kjærlighed til Faderen i det Høie, til Næsten og til det himmelske Fædreland. Ligesom altsaa den christne Kirke ingenlunde kan undvære Familielivet og de Følelser dette vækker i Memeskets Bryst, saaledes kan den heller ikke undvære det Fædrelandssind, som det fra sin Side ogsaa maa fordrø hos alle dem der skulle opoffre Alt for den gode Sags Skyld, men som den umulig kan tænke paa at finde hos Mennesker, der aldrig engang af Erfaring vide hvad Fædrelandskjærlighed er for en Følelse. Nu kan vel Skolen ikke frembringe Fædrelandssind hos nogen Discipel, men den kan give dette Sindelag Oplysning, Næring og Styrke, og paa den Maade fremmer den Kirkens Formaal og bliver Gjenstand for dennes Deeltagelse. Desuden maa man ikke tænke sig Folkeskolen som den der blot skal beskæftige sig med smaa Børn eller med Bønderbørn; thi hvad er vel Folkeskolen?

De fleste tænke paa det vi nys nævnte, paa Skoler for de Uformuendes Børn og navnlig for Bønderbørn, ligesom de f. Ex. ved en Folkekomedie ikke tænke paa noget af Holbergs Stykker, men snarere paa en af disse Hverdagsfarcer, fulde af prosaiske Almueoptrin, som gennem Tydskland paa den senere Tid ere komne til os, eller naar Talen er om en Folkebog, da snarest paa en Bog til billigt Kjøb, helst med oplysende Træsmit, som i et tilgavns dagligdags Sprog kan gjøre Bønder og Børn vise paa mange nyttige Ting baade af det ene og det andet Slags. Paa den Maade misbruges Ordet, paa den Maade misforstaaes ogsaa den rette Betydning af Ordet

„Folkeskole.“ — Det betegner, som Navnet lyder: en Skole for Folket, altsaa en Skole der kan og maa besøges af Alle der henregne sig til Folket: af Bønders Børn og af Borgeres Børn, af de allerfattigste og af de allerrigeste, fremdeles af dem der ville være Embedsmænd, navnlig Præster og Skolelærere, endelig af Enhver der har Lyst til at lære og vide noget, af hvad Alder og i hvad Stilling han endog maatte være.

Man smiler maaskee ad denne Forklaring, thi man er saa vant til, naar Talen bliver om Skole, da at tænke paa en Pøge-Anstalt, hvor det gaaer til med daglig Lectieafhøring, Skjænd, Hugg og alskens Smaalighed. Men dette er en Misbrug af Ordet Skole. „Skole“ betegner efter sin Oprindelse den Tid eller Fritid som anvendes til sindsoplivende og aanddannende Beskæftigelse, og i den Forstand sige vi jo og, at hele vort Liv skal være en Skolegang. Folkeskolen maa altsaa blive for Alle, for hver Alder og hver Stand; og den maa være en Eenhed, forsaavidt den samme Aand, Folkeanden, overalt skal være den styrende og ledende, men derhos maa der naturligviis herske den største Forskjellighed og Frihed, efter de forskjellige Aldre, forskjellige Evner, forskjellige ydre Vilkaar, forskellige Anskuelse hos dem der have Lyst til at give Underviisning, og forskjellige Anskuelser hos dem der enten beslutte for Andre, eller selv beslutte sig til at modtage Underviisning. Paa denne Maade maa da vistnok den danske Folkeskole blive et Hele, dog ikkun forsaavidtsom den gennem Mangfoldiges frie Bestræbelser, efterhaanden danner sig selv dertil; hvis derimod en Enkelt vil give sig til at lægge Skoleplan og derefter paa gammel brugelig Viis ad den schematiske Embedsvei forlange denne efterfulgt i alle Landets Underviisningsanstalter: da kan der jo sikkert, ifald det kan drives igjennem, bringes en Eenhed tilveie; men det bliver en aandløs Eenhed, thi Aanden lader sig ikke meddele gjennem Schemaer og Circulærer, og hvad

„Folkeskole.“ — Det betegner, som Navnet lyder: en Skole for Folket, altsaa en Skole der kan og maa besøges af Alle der henregne sig til Folket: af Bønders Børn og af Borgeres Børn, af de allerfattigste og af de allerrigeste, fremdeles af dem der ville være Embedsmænd, navnlig Præster og Skolelærere, endelig af Enhver der har Lyst til at lære og vide noget, af hvad Alder og i hvad Stilling han endog maatte være.

Man smiler maaskee ad denne Forklaring, thi man er saa vant til, naar Talen bliver om Skole, da at tænke paa en Pøge-Anstalt, hvor det gaaer til med daglig Lectieafhøring, Skjænd, Hugg og alskens Smaalighed. Men dette er en Misbrug af Ordet Skole. „Skole“ betegner efter sin Oprindelse den Tid eller Fritid som anvendes til sindsoplivende og aanddannende Beskæftigelse, og i den Forstand sige vi jo og, at hele vort Liv skal være en Skolegang. Folkeskolen maa altsaa blive for Alle, for hver Alder og hver Stand; og den maa være en Eenhed, forsaavidt den samme Aand, Folkeanden, overalt skal være den styrende og ledende, men derhos maa der naturligviis herske den største Forskjellighed og Frihed, efter de forskellige Aldre, forskellige Evner, forskellige ydre Vilkaar, forskellige Anskuelse hos dem der have Lyst til at give Underviisning, og forskellige Anskuelser hos dem der enten beslutte for Andre, eller selv beslutte sig til at modtage Underviisning. Paa denne Maade maa da vistnok den danske Folkeskole blive et Hele, dog ikkun forsaavidtsom den gennem Mangfoldiges frie Bestræbelser, efterhaanden danner sig selv dertil; hvis derimod en Enkelt vil give sig til at lægge Skoleplan og derefter paa gammel brugelig Viis ad den schematiske Embedsvei forlange denne efterfulgt i alle Landets Underviisningsanstalter: da kan der jo sikkert, ifald det kan drives igjennem, bringes en Eenhed tilveie; men det bliver en aandløs Eenhed, thi Aanden lader sig ikke meddele gjennem Schemaer og Circulærer, og hvad

kan det derfor nytte med alle saadanne Anordninger der kan være lyfkelige nok at see til, naar de staae paa Papiret (allerhelst for godtroende Folk) og som ogsaa paa en vis udvortes Maade kunne efterleves, saa at Schema, Protokoller, Examen og Indberetninger kunne være i den omstændigste formelle Orden; men hvad kan det Altsammen hjælpe, naar dog det Allervigtigste, som er Aand og Liv hos Læreren og Videlyst hos Lærlingerne — fattes! Denne Lyst til at ordne og omdanne udvendigfra, uden videre at tage Hensyn til, om man ogsaa har tilstrækkelig Indhold til at udfylde de hule Former med — denne Lyst kan man ret sige er herskende i den nærværende Tid og den antager ikke sjelden et yderligt bydende og stødende Præg. I den romerske Kirke hed det, som bekendt: *extra ecclesiam nulla salus*, en Sætning der i sig selv er meget christelig og derfor ogsaa aldeles rigtig, men bliver kun falsk naar *ecclesia* af Papisterne fortolkes om den romerske Kirke og om den alene. Nu ere vi i Oplysningens Tider, men derfor ere ikke de papistiske Griller i alle Dele aflagte. Og let kunde det være, man snart maatte høre det udtale som noget der fulgte af sig selv, at der udenfor den Underviisning, der stod under Statens Bydende og Tilsyn, ikke gaves nogen rege Oplysning; Alt det Andet var Qvaksalveri og som saadant uberettiget. Saaledes er det i Rusland, hvor enhver Lærer og Lærerinde hos private Familier først maa underkaste sig en Examen, jeg troer endog den skal afholdes i St. Petersborg. Saavidt ere vi rigtignok endnu ikke komne hos os; men umuligt var det ikke at noget lignende om kort Tid ogsaa her kunde naaes, naar man ikke itide er betænkt paa at gaae Faren imøde.

En stor Feil ved vort nuværende Underviisningsvæsen er aabenbart dets Eensformighed. Sandt nok, Forældrene kunne, om de have Raad, vælge, enten de ville lade deres Børn nøies med en saare ringe Grad af Dannelse,

kan det derfor nytte med alle saadanne Anordninger der kan være lystelige nok at see til, naar de staae paa Papiret (allerhelst for godtroende Folk) og som ogsaa paa en vis udvortes Maade kunne efterleves, saa at Schema, Protokoller, Examen og Indberetninger kunne være i den ønskeligste formelle Orden; men hvad kan det Altsammen hjælpe, naar dog det Allervigtigste, som er Aand og Liv hos Læreren og Videlyst hos Lærlingerne — fattes! Denne Lyst til at ordne og omdanne udvendigfra, uden videre at tage Hensyn til, om man ogsaa har tilstrækkeligt Indhold til at udfylde de hule Former med — denne Lyst kan man ret sige er herskende i den nærværende Tid og den antager ikke sjelden et yderligt bydende og stødende Præg. I den romerske Kirke hed det, som bekendt: *extra ecclesiam nulla salus*, en Sætning der i sig selv er meget christelig og derfor ogsaa aldeles rigtig, men bliver kun falsk naar *ecclesia* af Papisterne fortolkes om den romerske Kirke og om den alene. Nu ere vi i Oplysningens Tider, men derfor ere ikke de papistiske Griller i alle Dele aflagte. Og let kunde det være, man snart maatte høre det udtale som noget der fulgte af sig selv, at der udenfor den Underviisning, der stod under Statens Bydende, og Tilsyn, ikke gaves nogen ægte Oplysning; Alt det Andet var Qvaksalveri og som saadant uberettiget. Saaledes er det i Rusland, hvor enhver Lærer og Lærerinde hos private Familier først maa underkaste sig en Examen, jeg troer endog den skal afholdes i St. Petersborg. Saavidt ere vi rigtignok endnu ikke komne hos os; men umuligt var det ikke at noget lignende om kort Tid ogsaa her kunde naaes, naar man ikke itide er betænkt paa at gaae Faren imøde.

En stor Feil ved vort nuværende Underviisningsvæsen er aabenbart dets Eensformighed. Sandt nok, Forældrene kunne, om de have Raad, vælge, enten de ville lade deres Børn nøies med en saare ringe Grad af Dannelse,

eller de ville lægge noget Mere til, eller de ville give dem den Art af Dannelse, Staten paalægger sine vordende Embedsmænd først at have indsamlet; og derefter kunne da Børnene anbringes enten i Almueskolen, Realskolen eller Latinskolen. Men i hver af disse Skoler er Underviisningen saare eensformig: der tages ikke Hensyn til den høist forskellige Retning i Børnenes Evner; man indeslutter efter et flygtigt Skjøn et bestemt Antal Børn i samme Klasse, hvor de Alle skulle have det paa samme Maade, lære det Samme, og derved anrettes da ofte, navnlig i Latinskolerne, i hvilke der fordres ikke saa lidet, en virkelig ubodelig Skade paa mangfoldige Børn, der i enkelt Retning kunne have meget dygtige Evner uden dog derfor saaledes at kunne gaae op i det Almindelige. Man svarer mig vist hertil, at paa den Maade kunde man let komme til det skjønne Resultat, at Skolen i det Hele var en Uting, da det ikke var muligt at finde to Børn engang som vare fuldkommen eens, hvorfor det jo altsaa skulde være urigtigt at give flere Børn, selv om de nogenlunde passede til hinanden, den samme Oplærelse. Vistnok, svares hertil igjen, kan enhver Sandhed misforstaaes og derefter føres paa Udvei, stilles paa Spidsen og gjøres latterlig; men vel at mærke, det er da ikke Sandheden selv, men dens Vrængebillede der bliver latterligt. Erfaringen har noksom beviist baade Skolens Mulighed og dens Nødvendighed, kun at den ledes paa rette Maade. Saaledes maa det da indrømmes, at hele den danske Ungdom bør oplæres til at være godt kjendt med og færdig at kunne udtrykke sig paa sit Modersmaal, ligesom ogsaa Kundskab til Fædrelandets Historie er Noget man maatte stræbe at bibringe Alle. Disse Skolefag vilde derfor saa at sige blive almindelige. Men der vilde blive Mange som kunde ønske at gjøre større Fremskridt i Begyndelsesgrundene, men derhos og erhverve sig en videre Dannelse, der vel i Al-

eller de ville lægge noget Mere til, eller de ville give dem den Art af Dannelse, Staten paalægger sine vordende Embedsmænd først at have indsamlet; og derefter kunne da Børnene anbringes enten i Almueskolen, Realstolen eller Latinskolen. Men i hver af disse Skoler er Underviisningen saare eensformig: der tages ikke Hensyn til den høist forskellige Retning i Børnenes Evner, man indeslutter efter et flygtigt Skjøn et bestemt Antal Børn i samme Klasse, hvor de Alle skulle have det paa samme Maade, lære det Samme, og derved anrettes da ofte, navnlig i Latinskolerne, i hvilke der fordres ikke saa lidet, en virkelig ubodelig Skade paa mangfoldige Børn, der i enkelt Retning kunne have meget dygtige Evner uden dog derfor saaledes at kunne gaae op i det Almindelige. Man svarer mig vist hertil, at paa den Maade kunde man let komme til det skjønne Resultat, at Skolen i det Hele var en Uting, da det ikke var muligt at finde to Børn engang som vare fuldkommen eens, hvorfor det jo altsaa skulde være urigtigt at give flere Børn, selv om de nogenlunde passede til hinanden, den samme Oplærelse. Vistnok, svares hertil igjen, kan enhver Sandhed misforstaaes og derefter føres paa Udvei, stilles paa Spidsen og gjøres latterlig; men vel at mærke, det er da ikke Sandheden selv, men dens Vrængebillede der bliver latterligt. Erfaringen har noksom beviist baade Skolens Mulighed og dens Nødvendighed, kun at den ledes paa rette Maade. Saaledes maa det da indrømmes, at hele den danske Ungdom bør oplæres til at være godt kjendt med og færdig at kunne udtrykke sig paa sit Modersmaal, ligesom ogsaa Kundskab til Fædrelandets Historie er Noget man maatte stræbe at bibringe Alle. Disse Skolefag vilde derfor saa at sige blive almindelige. Men der vilde blive Mange som kunde ønske at gjøre større Fremskridt i Begyndelsesgrundene, men derhos og erhverve sig en videre Dannelse, der vel i Al-

mindelighed nærmest maatte søges gjennem Verdenshistorien, og det ikke alene den nyere Tid, men ligesaa fuldt Oldtidens. Nu er det sikkert nok, at ligesom man for at faae grundigt Kundskab til Middelalderens Glandspunkt, nemlig Nordens Andeel i samme, maa studere de gammelnordiske Sprog, saaledes maa ogsaa Enhver der ikke vil troe Andre paa deres Ord, men selv gaae til Kilderne, flittig lægge sig efter Græsk og Latin for at faae bedre Indsigt i det Liv der rørte sig i den gamle Verden. Og skal der ret komme noget Paalideligt ud af dette Studium, da tør det ikke indskrænke sig til at man veed omtrent hvad der staaer, men det maa vides bestemt, altsaa det maa forbindes med grundigt Kundskab til Sprogens Grammatik. Paa den Maade viser altsaa et grundigt og grammatikalsk Studium af de gamle Sprog sig som en Fordring til den der ønsker at blive nøie bekendt og saa at sige fortrolig med Menneskeslægtenes Oldtid. Og dog maa det indrømmes, at om Nogen i særdeles Grad følte Vanskelighed ved at lære fremmede Sprog, da vilde den uhyre Tid, som i saa Fald maatte anvendes paa at lære de gamle Sprog, i Almindelighed kunne anvendes bedre ved at bruges til omhyggelig Læsning af gode Oversættelser. Feilen ved vort Undervisningsvæsen er da for en meget væsentlig Deel den, at alle de af vore Dreng, som af Forældrene bestemmes til at indtræde i Embedsstanden, opdrages fra smaa af til at blive Videnskabsdyrkere og Kildeforskere i den klassiske Oldtid; man lader dem anstrenge sig til det yderste for at bibringe dem forskellige Masser af Kundskab, og trøster sig med at de dog muligviis engang senere kunne faae Brug for samme. Og dog er det ganske vist at de færreste blandt vore Studenter blive Videnskabsdyrkere, end sige da Kildeforskere. Ja, siger man, men det kan man ikke vide forud, hvad Liv og Drift der senere kan udvikle sig hos et Barn. Vistnok, maa vi svare, kan det

mindelighed nærmest maatte søges gjennem Verdenshistorien, og det ikke alene den nyere Tids, men ligesaa fuldt Oldtidens. Nu er det sikkert nok, at ligesom man for at faae grundigt Kundskab til Middelalderens Glandspunkt, nemlig Nordens Andeel i samme, maa studere de gammelnordiske Sprog, saaledes maa ogsaa Enhver der ikke vil troe Andre paa deres Ord, men selv gaae til Kilderne, flittig lægge sig efter Græsk og Latin for at faae bedre Indsigt i det Liv der rørte sig i den gamle Verden. Og skal der ret komme noget Paalideligt ud af dette Studium, da tør det ikke indskrænke sig til at man veed omtrent hvad der staaer, men det maa vides bestemt, altsaa det maa forbindes med grundigt Kundskab til Sprogens Grammatik. Paa den Maade viser altsaa et grundigt og grammatikalsk Studium af de gamle Sprog sig som en Fordring til den der ønsker at blive nøie bekendt og saa at sige fortrolig med Menneskeslægtenes Oldtid. Og dog maa det indrømmes, at om Nogen i særdeles Grad følte Vanskelighed ved at lære fremmede Sprog, da vilde den uhyre, Tid, som i saa Fald maatte anvendes paa at lære de gamle Sprog, i Almindelighed kunne anvendes bedre ved at bruges til omhyggelig Læsning af gode Oversættelser. Feilen ved vort Undervisningsvæsen er da for en meget væsentlig Deel den, at alle de af vore Dreng, som af Forældrene bestemmes til at indtræde i Embedsstanden, opdrages fra smaa af til at blive Videnskabsdyrkere og Kildeforskere i den klassiske Oldtid; man lader dem anstrenge sig til det yderste for at bibringe dem forskellige Masser af Kundskab, og trøster sig med at de dog muligviis engang senere kunne faae Brug for samme. Og dog er det ganske vist at de færreste blandt vore Studenter blive Videnskabsdyrkere, end sige da Kildeforskere. Ja, siger man, men det kan man ikke vide forud, hvad Liv og Drift der senere kan udvikle sig hos et Barn. Vistnok maa vi svare, kan det

ikke alud vides, men at det slet ikke skulde kunne skjønnes, er ikke saa, thi hvordan skulde saa Forældre kunne bestemme sig til at sætte en af deres Sønner i de studerende Klasser, en anden i Realklasserne og lade en tredje indskrive paa et af de militære Akademier? Der gives Børn, som gaae i de studerende Klasser og som efterhaanden kunne rykke op og bestaa deres Examinex meget ordentligt, og om hvilke man dog fra deres 12te eller 14de Aar bestemt kunde sige at de aldrig blive Videnskabsmænd, hvis Tid og Kræfter altsaa i Skolen anvendes paa den alleruhensigtsmæssigste Maade; thi de naae jo rigtignok omsider ad denne Vei at komme i et sikkert Levebrød; men det er netop Klagen, at de ikke skulde kunne naae et Embede i Staten, hvori de kunde have Lyst til at virke, uden at gjenne-gaae en Skole, som nærmest seer ud som en Planteskole for tilkommende Philologer og Professorer, og hvori de derfor som oftest maa komme til at bevæge sig (saa at sige paa) fraa mod deres tilkommende Liv og tilkommende Virksomhed. Nogle Børn kunne taale det; de bære Skolens Byrde med muntert Sind, tilegne sig den Aandsnæring, som leilighedsviis tilbyder sig, gaae alle Prøver igjennem og bryde sig senere en Bane, saaledes som det bedst stemmer med deres Anlæg og personlige Tilbøieligheder. Den store Mængde (men derfor ingenlunde de ringeste Børn) kunne derimod ikke finde nogen Næring i de grammatikalske Ramser, de tørre Haandbøger, de daglige Lectieafhøringer; og spørge de nu: hvorfor skal vi lære alt dette? ja da bliver vel Svaret, at det klæder ilde saaledes at spørge, og at de som lydige Børn maa have den Tillid til Forældre og Lærere at man vil deres Vel og ikke byder dem Andet end hvad de maa lære og hvad de kan have Godt af. Dermed standses vel som oftest alle Spørgsmaal af den Art, hvor de opkomme, og nu gaaer det fort i det forrige Tridt. Det er meget muligt at Børnene paa den Maade i Grunden opdrages ret

ikke altid vides, men at det slet ikke skulde kunne skjønnes, er ikke saa, thi hvordan skulde saa Forældre kunne bestemme sig til at sætte en af deres Sønner i de studerende Klasser, en anden i Realklasserne og lade en tredje indskrive paa et af de militære Akademier? Der gives Børn, som gaae i de studerende Klasser og som efterhaanden kunne rykke op og bestaa deres Examinex meget ordentligt, og om hvilke man dog fra deres 12te eller 14de Aar bestemt kunde sige at de aldrig blive Videnskabsmænd, hvis Tid og Kræfter altsaa i Skolen anvendes paa den alleruhensigtsmæssigste Maade; thi de naae jo rigtignok omsider af denne Vei at komme i et sikkert Levebrød; men det er netop Klagen, at de ikke skulde kunne naae et Embede i Staten, hvori de kunde have Lyst til at virke, uden at gjenne-gaae en Skole, som nærmest seer ud som en Planteskole for tilkommende Philologer og Professorer, og hvori de derfor som oftest maa komme til at bevæge sig (saa at sige paa) skraa mod deres tilkommende Liv og tilkommende Virksomhed. Nogle Børn kunne taale det; de bære Skolens Byrde med muntert Sind, tilegne sig den Aandsnæring, som leilighedsviis tilbyder sig, gaae alle Prøver igjennem og bryde sig senere en Bane, saaledes som det bedst stemmer med deres Anlæg og personlige Tilbøieligheder. Den store Mængde (men derfor ingenlunde de ringeste Børn) kunne derimod ikke finde nogen Næring i de grammatikalske Ramser, de tørre Haandbøger, de daglige Lectieafhøringer; og spørge de nu: hvorfor skal vi lære alt dette? ja da bliver vel Svaret, at det klæder ilde saaledes at spørge, og at de som lydige Børn maa have den Tillid til Forældre og Lærere at man vil deres Vel og ikke byder den Andet end hvad de maa lære og hvad de kan have Godt af. Dermed standses vel som oftest alle Spørgsmaal af den Art, hvor de opkomme, og nu gaaer det fort i det forrige Tridt. Det er meget muligt at Børnene paa den Maade i Grunden opdrages ret

godt til hvad man fra et vist Stade gjerne kunde kalde „Embedsmænd i udmærket Forstand,“ det vil sige saadanne Stats-tjenere, hvis høieste Opgave det er at faae Alting saa maskinmæssigt og skoleret som muligt uden at bekymre sig om at lægge nogen aandelig Betydning i sin Virksomhed, kun at Forretningsgangen iagttages, Formerne observeres. Det er ikke vanskeligt at paavise hvordan denne Livsudvikling efterhaanden gaaer fremad hos Fleertallet.

Naar Skolediscipelen har nogen Tid tilovers og nok kunde ønske at anvende denne til Læsning, da er han i de fleste Tilfælde saa træt af sit Arbejde til Skolen, at han ikke kan tage fat paa nogen Bibesjæftigelse, der kræver Aandsanstrengelse, og falder derfor over den lettere Læsning: Romaner og Noveller, tidt af den maadelige Art, og over den Deel af Døgnpolitiken som man lettest med sløvede Kræfter kan tilegne sig. Efter Studenter-Examinerne gaaer det jo glemme ved Manuduktørs Hjælp løs paa Læsningen til Attestats, som i Almindelighed ikke er meget forskjellig fra Skolegangen; men nu indtræder der hos Mange et Vendepunkt. I Skole- og Studenterdagene hørte man til Bevægelsespartiet og syntes ikke det kunde blive frit nok; som Candidat derimod begynder man at længes efter et godt Udsomme, eget Hjem og Arne, man kommer til at indsee at man før var gaaet for vidt, træder ind i en fordeelagtig Stilling, bliver efterhaanden en complet Embedsmænd og anvender nu sin dialectiske Dannelse enten til at forsvare alt Bestaaende eller til paa en behændelig Maade at balancere mellem Venstre og yderste Høire, idet man giver hiint Ret i Noget, men holder med dette i de fleste Stykker. Vil man have et Exempel paa de sørgelige Følger en saadan ufolkelig Dannelse af Embedsstanden kan medføre, saa behøver man blot at betragte Preussen, der mener at have sit høiere Skolvæsen paa den meest glimrende Fod, men hvis Embedsmænd slet ikke ere folkelige, derfor og

godt til hvad man fra et vist Stade gjerne kunde kalde „Embedsmænd i udmærket Forstand,“ det vil sige saadanne Statstjenere, hvis høieste Opgave det er at faae Alting saa maskinmæssigt og skoleret som muligt uden at bekymre sig om at lægge nogen aandelig Betydning i sin Virksomhed, kun at Forretningsgangen iagttages, Formerne observeres. Det er ikke vanskeligt at paavise hvordan denne Livsudvikling efterhaanden gaaer fremad hos Fleertallet.

Naar Skolediscipelen har nogen Tid tilovers og nok kunde ønske at anvende denne til Læsning, da er han i de fleste Tilfælde saa træt af sit Arbejde til Skolen, at han ikke kan tage fat paa nogen Bibeskjæftigelse, der kræver Aandsanstrengelse, og falder derfor over den lettere Læsning: Romaner og Noveller, tidt af den maadelige Art, og over den Deel af Døgnpolitiken som man lettest med sløvede Kræfter kan tilegne sig. Efter Studenter-Examinerne gaaer det jo gjerne ved Manuduktørs Hjælp løs paa Læsningen til Attestats, som i Almindelighed ikke er meget forskjellig fra Skolegangen; men nu indtræder der hos Mange et Vendepunkt. I Skole- og Studenterdagene hørte man til Bevægelsespartiet og syntes ikke det kunde blive frit nok som Candidat derimod begynder man at længes efter et godt Udkomme, eget Hjem og Arne, man kommer til at indsee at man før var gaaet for vidt, træder ind i en fordeelagtig Stilling, bliver efterhaanden en complet Embedsmænd og anvender nu sin dialectiske Dannelse enten til at forsvare alt Bestaaende eller til paa en behændelig Maade at balancere mellem Venstre og yderste Høire, idet man giver hiint Ret i Noget, men holder med dette i de fleste Stykker. Vil man have et Exempel paa de sørgelige Følger en saadan ufolkelig Dannelse af Embedsstanden kan medføre, saa behøver man blot at betragte Preussen, der mener at have sit høiere Skolvæsen paa den meest glimrende Fod, men hvis Embedsmænd slet ikke ere folkelige, derfor og

ude af Stand til paa den rette Maade at holde igjen mod de brusende Oprørsbevægelser, saa de maatte overlade den Ting til Soldaterne, der gennem Kamp og Slagsmaal bragte en siekliffelig Fred tilveie — dog destoværre paa Frihedens Beføstning.

Det er denne uføkkelige Dannelse hos sine Embedsmand at Folket ogsaa her maatte frabede sig. Almuen er nu kaldet til Andeel i Lovgivningen og kan møde paa Rigsdagene. Embedsmændene ere til for at bringe Lovene i Udøvelse og paasee deres Overholdelse, men usømmeligt vil det være, om disse Statens og Lovens Tjenere ville paa Grund af en formentlig høiere Dannelse ansee sig beføiede til at ringeagte Lovgiverne og ansee Bønderne som et nødvendigt Onde paa Rigsdagen, som man maatte see til at affinde sig med paa den snildeste Maade. Deril ligger virkelig Fristelsen temmelig nær efter den nu brugelige saakaldte høiere Dannelsesmaade, og Mange ville med største Vantro høre den Paastand udtale, at der hos den bedste Deel af de danske Bønder findes en Sundhed i Omdømme, en Godmodighed og Naturlighed i Tænkemaade, en Jevnhed i Tale og Udtryk, som det meget bedre kunde lønne sig for den vordende Embedsmand at kjende og tilegne sig, end enten den tydske Philosophi eller den franske Veltalenhed. Imidlertid, er man nødig for at opgive den hidtil brugte Dannelsesmaade, da skal det dog sikkert ikke være længe inden Bønderne faae Øinene op for det lidet Heldbringende i hvad man kalder den høiere Underviisning og derfor uden videre bestemme sig til slet Intet eller saa godt som Intet at bevilge til dette Formaal. Men dette vilde være stor Skade; thi den humanistiske Dannelse bør vissefortsattes baade med Alvor og Kraft; men Maaden hvorpaa den nu bibringes Børnene og den Bestemmelse, at den skal være et nødvendigt Dannelsesmiddel for Alle som ønske et Embede af nogenledes Betydning i Landet — derimod er det vi have udtalt os, og formene iøvrigt, at naar den humanistiske Dannelse ikke staaer ene, men er omgivet, paavirket og i visse Maader baaret af den folkelige Dannelse, da vil den ikke føre til Ringragt for det danske Folk i dets jevne Simpelhed, hvorimod Faren kan være stor, naar denne Dannelse saa at sige har et Eneprivilegium paa Navn af høiere Dannelse og Videnskabelighed.

ude af Stand til paa den rette Maade at holde igjen mod de brusende Oprørsbevægelser, saa de maatte overlade den Ting til Soldaterne, der gennem Kamp og Slagsmaal bragte en øieblikkelig Fred tilveie — dog destoværre paa Frihedens Bekostning.

Det er denne ufolkelige Dannelse hos sine Embedsmænd at Folket ogsaa her maatte frabede sig. Almuen er nu kaldet til Andeel i Lovgivningen og kan møde paa Rigsdagene. Embedsmændene ere til for at bringe Lovene i Udøvelse og paasee deres Overholdelse, men usømmeligt vil det være, om disse Statens og Lovens Tjenere ville paa Grund af en formentlig høiere Dannelse ansee sig beføiede til at ringeagte Lovgiverne og ansee Bønderne som et nødvendigt Onde paa Rigsdagen, som man maatte see til at affinde sig med paa den snildeste Maade. Hertil ligger virkelig Fristelsen temmelig nær efter den nu brugelige saakaldte høiere Dannelsesmaade, og Mange ville med største Vantro høre den Paastand udtale, at der hos den bedste Deel af de danske Bønder findes en Sundhed i Omdømme, en Godmodighed og Naturlighed i Tænkemaade, en Jevnhed i Tale og Udtryk, som det meget bedre kunde lønne sig for den vordende Embedsmand at kjende og tilegne sig, end enten den tydske Philosophi eller den franske Veltalenhed. Imidlertid, er man nødig for at opgive den hidtil brugte Dannelsesmaade, da skal det dog sikkert ikke være længe inden Bønderne faae Øinene op for det lidet Heldbringende i hvad man kalder den høiere Underviisning og derfor uden videre bestemme sig til slet Intet eller saa godt som Intet at bevilge til dette Formaal. Men dette vilde være stor Skade; thi den humanistiske Dannelse bør vissefortsattes baade med Alvor og Kraft; men Maaden hvorpaa den nu bibringes Børnene og den Bestemmelse, at den skal være et nødvendigt Dannelsesmiddel for Alle som ønske et Embede af nogenledes Betydning i Landet — derimod er det vi have udtalt os, og formene iøvrigt, at naar den humanistiske Dannelse ikke staaer ene, men er omgivet, paavirket og i visse Maader, baaret af den folkelige Dannelse, da vil den ikke føre til Ringragt for det danske Folk i dets jevne Simpelhed, hvorimod Faren kan være stor, naar denne Dannelse saa at sige har et Eneprivilegium paa Navn af høiere Dannelse, og Videnskabelighed.

**Om Folkeskolens Betydning og
Nødvendighed.**

3.

Det er altsaa et Værk af overordentlig Betydning og Omfang, der nu skulde tages under

**Om Folkeskolens Betydning og
Nødvendighed.**

3.

Det er altsaa et Værk af overordentlig Betydning og Omfang, der nu skulde tages under

Arbejde, det er en Forklaring og Udvikling af hvad der er Dansk, hvori det hele Folk, Fornemme og Ringe, Unge og Ældre, skulde tage Deel. Og hvilken danskfødt Mand har ikke, navnlig i disse Tider, følt sig bevæget ved den Tanke, at vi i vort lille Land dog have en Herlighed, som vi paa ingen Maade ville miste eller bytte, og at der desaaifag burde gjøres meget Mere end der skeer for at vække og nære Fædrelandssindet fra den tidlige Ungdom af. Derimod have de Færreste nogen bestemt Tanke om at vort Underviisningsvæsen snarest muligt trænger til en Hovedforandring; man mener, at det nok vil give sig efterhaanden, saa det folkelige Sindelag lidt efter lidt vinder Indgang baade hos Lærere og Disciple, den fortællende Maade fortrænger Lectievæsenet, og de gamle Sprog, til Modersmaalets Bedste, maae finde sig i at afgive nogle af deres mange egentlige Timer. Men med en saadan langsom og tvivlsom Udvikling kan Sagen ikke være tjent; der kræves hurtig, ja øieblikkelig Hjælp. Vort Land er Gjenstand for Tydslands graadige Attraa; maaskee vore egne Baaben, maaskee Stormagternes Mellemkomst, med den Høiestes Villie, kommer til for denne Gang at fjerne de fjendtlige Skarer fra vore Grændser. Men dermed er naturligviis ikke Vedkommendes Lyst styret, han vil sikkert komme igjen ved given Leilighed. Hvis nu det danske Folk ikke har eller erhverver sig nogen aandelig Selvstændighed, men vedbliver at gribe efter Levningerne fra de mægtige og stolte Naboers Bord, da er der jo ingen Grund til at det fremdeles skulde bestaae som særskilt Folk, da er der jo al Rimelighed for at Forsynet lader os falde; hvori mod det griber os og Enhver under Armene, der med Haab og Mod bliver sin Bestemmelse tro og aagrer med det særegne Pund, der bliver ham eller er bleven os tildeel.

Hvordan vore indre Forhold lige saa fuldt med Nødvendighed maa kræve en saadan For-

Arbejde, det er en Forklaring og Udvikling af hvad der er Dansk, hvori det hele Folk, Fornemme og Ringe, Unge og Ældre, skulde tage Deel. Og hvilken danskfødt Mand har ikke, navnlig i disse Tider, følt sig bevæget ved den Tanke, at vi i vort lille Land dog have en Herlighed, som vi paa ingen Maade ville miste eller bytte, og at der desaaifag burde gjøres meget Mere end der skeer for at vække og nære Fædrelandssindet fra den tidlige Ungdom af. Derimod have de Færreste nogen bestemt Tanke om at vort Underviisningsvæsen snarest muligt trænger til en Hovedforandring; man mener, at det nok vil give sig efterhaanden, saa det folkelige Sindelag lidt efter lidt vinder Indgang baade hos Lærere og Disciple, den fortællende Maade fortrænger Lectievæsenet, og de gamle Sprog, til Modersmaalets Bedste, maae finde sig i at afgive nogle af deres mange egentlige Timer. Men med en saadan langsom og tvivlsom Udvikling kan Sagen ikke være tjent; der kræves hurtig, ja øieblikkelig Hjælp. Vort Land er Gjenstand for Tydslands graadige Attraa; maaskee vore egne Baaben, maaskee Stormagternes Mellemkomst, med den Høiestes Villie, kommer til for denne Gang at fjerne de fjendtlige Skarer fra vore Grændser. Men dermed er naturligviis ikke Vedkommendes Lyst styret, han vil sikkert komme igjen ved given Leilighed. Hvis nu det danske Folk ikke har eller erhverver sig nogen aandelig Selvstændighed, men vedbliver at gribe efter Levningerne fra de mægtige og stolte Naboers Bord, da er der jo ingen Grund til at det fremdeles skulde bestaae som særskilt Folk, da er der jo al Rimelighed for at Forsynet lader os falde; hvori mod det griber os og Enhver under Armene, der med Haab og Mod bliver sin Bestemmelse tro og aagrer med det særegne Pund, der bliver ham eller er bleven os tildeel.

Hvordan vore indre Forhold lige saa fuldt med Nødvendighed maa kræve en saadan For-

andring, vil ikke være svært at vise. Er Bonden nemlig kaldet til saa at sige at indtage den vigtigste Plads paa Rigsdagen, da er han ogsaa kaldet til at forberedes dertil ved den høiest mulige Grad af folkelig Dannelse; men dette maa udkræve ganske overordentlige Anstregelser fra flere forskellige Sider, og kan ingenlunde naaes ved at foretage enkelte Forandringer, Forbedringer og Udvidelser med Almagstolen. Nødvendigheden af at arbejde for denne Sag med al optændelig Kraft fulde man synes maatte allerede nu være saa klar som Dagen; men vil man desuagtet fremdeles lade dette Anliggende hvile, da skal dog sikkert, som vi tør haabe, det borgerlige Livs Udviſning føre det med sig, at man kommer til at indsee den folkelige Dannelses Nødvendighed; og det ikke alene for Bonden, men og for Landets Embedsmænd i det Hele. Dette vil saaledes ikke behøve noget vidtløftigt Beviis, og istedenfor at tale om Sagen i Almindelighed, vil jeg derfor hellere see at oplyse den med et Exempel, som maa ligge denne Tidende og dens Læsere nærmest, og hvorom det ogsaa vil være mig lettest at tale, idet jeg søger at paapege Nødvendigheden af en Forandring i den Dannelse, som maa gaae forud før man indtræder i præstelig Stilling, navnlig ved en Landsbymenighed.

At det skulde gaae ret længe som nu med Præste-Embedernes Besættelse, er ikke at vente. Hovedhensynet, som der nu tages ved de unge Geistliges Udnævnelse, er en Examenscharakter, der maa være vedkommende Menighed saa temmelig ligegyldig; dernæst tages endvidere Hensyn til den Aarrække Kandidaten har gaaet og ventet, og derefter sendes da Sognet en Mand, som Beboerne maaskee efter ganske kort Tids Forløb ere enige om, slet ikke var dem tjenlig, og som de helst vare fri for, men nu dog maae finde sig i, maaskee for mange Aar; og det var dog for deres Skyld han blev kaldet, det er dem, som lønner ham, men Ingen spurgte

andring, vil ikke være svært at vise. Er Bonden nemlig kaldet til saa at sige at indtage den vigtigste Plads paa Rigsdagen, da er han ogsaa kaldet til at forberedes dertil ved den høiest mulige Grad af folkelig Dannelse; men dette maa udkræve ganske overordentlige Anstregelser fra flere forskellige Sider, og kan ingenlunde naaes ved at foretage enkelte Forandringer, Forbedringer og Udvidelser med Almagstolen. Nødvendigheden af at arbejde for denne Sag med al optændelig Kraft skulde man synes maatte allerede nu være saa klar som Dagen; men vil man desuagtet fremdeles lade dette Anliggende hvile, da skal dog sikkert, som vi tør haabe, det borgerlige Livs Udviſning føre det med sig, at man kommer til at indsee den folkelige Dannelses Nødvendighed, og det ikke alene for Bonden, men og for Landets Embedsmænd i det Hele. Dette vil saaledes ikke behøve noget vidtløftigt Beviis, og istedenfor at tale om Sagen i Almindelighed, vil jeg derfor hellere see at oplyse den med et Exempel, som maa ligge denne Tidende og dens Læsere nærmest, og hvorom det ogsaa vil være mig lettest at tale, idet jeg søger at paapege Nødvendigheden af en Forandring i den Dannelse, som maa gaae forud før man indtræder i præstelig Stilling, navnlig ved en Landsbymenighed.

At det skulde gaae ret længe som nu med Præste-Embedernes Besættelse, er ikke at vente. Hovedhensynet, som der nu tages ved de unge Geistliges Udnævnelse, er en Examenscharakter der maa være vedkommende Menighed saa temmelig ligegyldig; dernæst tages endvidere Hensyn til den Aarrække Kandidaten har gaaet og ventet, og derefter sendes da Sognet en Mand, som Beboerne maaskee efter ganske kort Tids Forløb ere enige om, slet ikke var dem tjenlig og som de helst vare fri for, men nu dog maae finde sig i, maaskee for mange Aar; og det var dog for deres Skyld han blev kaldet, det er dem, som lønner ham, men Ingen spurgte

dem iforveien, om de vilde have ham eller ikke. Det maa sikkert snart komme dertil, at Menigheden (saar en afgjørende Indflydelse paa Valget af sin Præst; men for at dette kan skee, maa der naturligviis først være en Menighed, det vil sige: det maa ifølge den nu bebudede Religionsfrihed vise sig hvem der vil høre til en Menighed og hvem der heller vil staa udenfor. Saaledes som Sagerne endnu for Øieblikket staae, vilde Sognebeboernes Præstvalg i Almindelighed blive det Maadeligste af Verden, idet Nogle vilde have en Mand af een Mening, Andre af den lige modsatte, og største Delen maaskee være ligegyldige derved, og som følge deraf modtagelige for at lade sig bestemme af den Første den Bedste der havde lyst til at vinde dem for sin Valgcandidat. Findes der derimod en Menighed, som føler sig aandelig enig om de vigtigste Ting, da enes man ogsaa om Valget af en Præst, og det uden videre Omløberier og Hvervinger. Thi der vil altd være dem i Menigheden, til hvis Iver og Skjensomhed man ved saadan Leilighed har den største Tillid og som vilde gjøre sig Umage for at anbefale den Dygtigste de vide. Men tiltroe de sig ikke selv det fornødne Kjendskab, da henvende de sig om Raad hos Andre være sig Bisop eller Provst, Præster eller Lægfolk, der paa Egnen eller andensteds. Hvem der nu paa denne Maade bliver bedt anbefalet, ham vil Menigheden, som rimeligt er, først gjøre Bekjendtskab med, forinden den udbeder sig ham til Sjælesørger. Man vil tale med ham om forskjellige Anliggender, høre ham prædike, give Agt paa hvorledes han underviser Ungdommen. Og alt dette vilde de have at deres Præst skal udføre paa en folkelig Maade, saaledes som det kan tiltale dem, og ikke i det altfor meget brugte, stift afmaalte Bogsprog, som Bønder kun med Vanskelighed forstaae og nødigt tilegne sig. Man vil forlange at den man tager til sin Præst skal være jevn og omjængelig, fri for høilærd

dem iforveien, om de vilde have ham eller ikke. Det maa sikkert snart komme dertil, at Menigheden faaer en afgjørende Indflydelse paa Valget af sin Præst; men for at dette kan skee, maa der naturligviis først være en Menighed, det vil sige: det maa ifølge den nu bebudede Religionsfrihed vise sig hvem der vil høre til en Menighed og hvem der heller vil staae udenfor. Saaledes som Sagerne endnu for Øieblikket staae, vilde Sognebeboernes Præstvalg i Almindelighed blive det Maadeligste af Verden, idet Nogle vilde have en Mand af een Retning, Andre af den lige modsatte, og største Delen maaskee være ligegyldige derved, og som følge deraf modtagelige for at lade sig bestemme af den Første den Bedste der havde Lyst til at vinde dem for sin Valgcandidat. Findes der derimod en Menighed, som føler sig aandelig enig om de vigtigste Ting, da enes man ogsaa om Valget af en Præst, og det uden videre Omløberier og Hvervinger. Thi der vil altid være dem i Menigheden, til hvis Iver og Skjensomhed man ved saadan Leilighed har den største Tillid og som vilde gjøre sig Umage for at anbefale den Dygtigste de vide. Men tiltroe de sig ikke selv det fornødne Kjendskab, da henvende de sig om Raad hos Andre være sig Bisop eller Provst, Præster eller Lægfolk, der paa Egnen eller andensteds. Hvem der nu paa denne Maade bliver bedst anbefalet, ham vil Menigheden, som rimeligt er, først gjøre Bekjendtskab med, forinden den udbeder sig ham til Sjælesørger. Man vil tale med ham om forskjellige Anliggender, høre ham prædike, give Agt paa hvorledes han underviser Ungdommen. Og alt dette vilde de have at deres Præst skal udføre paa en folkelig Maade, saaledes som det kan tiltale dem, og ikke i det altfor meget brugte, stift afmaalte Bogsprog, som Bønder kun med Vanskelighed forstaae og nødigt tilegne sig. Man vil forlange at den man tager til sin Præst skal være jevn og omjængelig, fri for høilærd

Væsen og fornem Selskabstone, men noie kjendt med det Folk, han skal virke iblandt. Dette opnaaes nu ingenlunde ved at indstifte en ny Examen eller lægge noget til ved den gamle; men ved at aabne Alle og Enhver efter sin Stilling, Evne og Trang Adgang til den folkelige Dannelse, som det snart vil vise sig man ogsaa for sit eget Vels og Virksomheds Skyld ikke kan undvære, og som det derfor vil være uforment ved Examinere og andre lignende Foranstaltninger at ville paanøde de unge Studerende.

Hvad vi nu her have paaviist i en enkelt Retning, lader sig uden Vanskelighed overføre paa de forskjellige andre; det er om en Hovedforandring ved vort Skolevæsen, hvorom Talere, en Forandring i folkelig Retning; men saaledes forstaaet, at det Folkelige ikke var Noget, som blot skulde have hjemme i Bondeskolen, medens de, der almindelig kaldes de høiere Skoler, skulde føle sig hævede derover, — nei, alle Skoler fra den høieste til den laveste maatte for at være hvad de bør være, bringes til at hvile paa folkelig Grund, bringes til at erindre, at de ere danske Skoler, og at det er det danske Folk hvis Tarv de skulle fremme.

At man vil kalde en saadan Forandring, som den her omtalte, radikal, er meget rimeligt, men det er i alt Fald ikke af den Art radikale Forandringer, som ønskes iværksatte til Trods for alle afvigende Meninger, ja selv ved Overrumpling, om det var muligt. Thi er det Noget, som skal udføres med fuld Bevidsthed og som trænger til at styte sig paa den almindelige Anerkjendelse, da er det Indretningen af den folkelige Skole. Derfor, om der end nu for Tiden vare een eller flere Enkelte, som snart havde opfattet denne Tanke og saa hvad der i saa Henseende burde sættes i Værk; saa kunde det dog aldrig blive Meningen, at disse Enkelte skulde skynde sig at indgive en almindelig Skoleplan, hvorefter igjen Alt i en Hast skulde om-

Væsen og fornem Selskabstone, men noie kjendt med det Folk, han skal virke iblandt. Dette opnaaes nu ingenlunde ved at indstifte en ny Examen eller lægge noget til ved den gamle; men ved at aabne Alle og Enhver efter sin Stilling, Evne og Trang Adgang til den folkelige Dannelse, som det snart vil vise sig man ogsaa for sit eget Vels og Virksomheds Skyld ikke kan undvære, og som det derfor vil være uforment ved Examinere og andre lignende Foranstaltninger at ville paanøde de unge Studerende.

Hvad vi nu her have paaviist i en enkelt Retning, lader sig uden Vanskelighed overføre paa de forskjellige andre; det er om en Hovedforandring ved vort Skolevæsen, hvorom Talere, en Forandring i folkelig Retning; men saaledes forstaaet, at det Folkelige ikke var Noget, som blot skulde have hjemme i Bondeskolen, medens de, der almindelig kaldes de høiere Skoler, skulde føle sig hævede derover, — nei, alle Skoler fra den høieste til den laveste maatte for at være hvad de bør være, bringes til at hvile paa folkelig Grund, bringes til at erindre, at de ere danske Skoler, og at det er det danske Folk hvis Tarv de skulle fremme.

At man vil kalde en saadan Forandring, som den her omtalte, radikal, er meget rimeligt, men det er i alt Fald ikke af den Art radikale Forandringer, som ønskes iværksatte til Trods for alle afvigende Meninger, ja selv ved Overrumpling, om det var muligt. Thi er det Noget, som skal udføres med fuld Bevidsthed og som trænger til at styte sig paa den almindelige Anerkjendelse, da er det Indretningen af den folkelige Skole. Derfor, om der end nu for Tiden vare een eller flere Enkelte, som klart havde opfattet denne Tanke og saa hvad der i saa Henseende burde sættes i Værk; saa kunde det dog aldrig blive Meningen, at disse Enkelte skulde skynde sig at indgive en almindelig Skoleplan, hvorefter igjen Alt i en Hast skulde om-

dannes, hvad enten det saa vilde eller ei. Et saadant hensynsløst Tyranni vilde jo gøre den meest fornuftige og folkelige Plan aldeles ufolkelig; thi her maa ikke være Tale om Tvang men om inderlig Overbeviisning og fri Tilskyndelse. Uagtet Nødvendigheden af en saarlig Forandring daglig vil blive meer og meer indlysende for Alle, hvem Fædrelandets Vel ligger paa Hjerter, saa bliver dog Hastværk, ifølge Ordsproget, ved at være Lastværk, og vi kunne godt tænke os, at der kan være mange, endog brave Lærere, der ikke strax formaae at gaae ind paa en Forandring af det her antydede Omfang, ligesom der og vil findes de Forældre, som for deres Børns Vedkommende hellere vilde lade det blive ved det nu Brugelige, som de mene at være befundet prøvet og paalideligt, end at lade dem tage fat paa Noget, som det rigtignok var Meningens netop skulde være det gode Gamle, men som dog vil synes Mange at være noget aldeles Nyt.

Hvad vi derfor maatte ønske til dette Formaalets Fremme, er da først og fremmest Frihed og Anerkjendelse for Enhver der føler Kald til at arbejde i denne Retning. Men dernæst en Imødekommen fra Regjeringens Side, saaledes at den lader de smaalige Skranke falde, som hidtil saa ofte har kunnet hindre dygtige Mænd fra at komme i en Virksomhed, de fuldkommen godt kunde paatage sig. Og endelig tør det vel ventes, at det danske Folks Eiendommelighed snart maatte kunne gøre sig Haab om at naae den Lykke, som nu gennem Aarhundreder er blevet det Latinske og Græske tildeel, — at det Danske som saadant maatte kunne blive gjort til Gjenstand for en omhyggelig videnskabelig Undersøgelse, som kunde give Understøttelse og Bys til alle folkelige Bestræbelser trindt om i Landet. Man seer, at herved tænkes paa Noget, som er og maa være forskjelligt fra vort alt omfattende Universitet, og at det er en folkelig, men derhos videnskabelig Høiskole vi have for Øie.

dannes, hvad enten det saa vilde eller ei. Et saadant hensynsløst Tyranni vilde jo gøre den meest fornuftige og folkelige Plan aldeles ufolkelig; thi her maa ikke være Tale om Tvang men om inderlig Overbeviisning og fri Tilskyndelse. Uagtet Nødvendigheden af en saarlig Forandring daglig vil blive meer og meer indlysende for Alle, hvem Fædrelandets Vel ligger paa Hjerter, saa bliver dog Hastværk, ifølge Ordsproget, ved at være Lastværk, og vi kunne godt tænke os, at der kan være mange, endog brave Lærere, der ikke strax formaae at gaae ind paa en Forandring af det her antydede Omfang, ligesom der og vil findes de Forældre, som for deres Børns Vedkommende hellere vilde lade det blive ved det nu Brugelige, som de mene at være befundet prøvet og paalideligt, end at lade dem tage fat paa Noget, som det rigtignok var Meningens netop skulde være det gode Gamle, men som dog vil synes Mange at være noget aldeles Nyt.

Hvad vi derfor maatte ønske til dette Formaalets Fremme, er da først og fremmest Frihed, og Anerkjendelse for Enhver der føler Kald til at arbejde i denne Retning. Men dernæst en Imødekommen fra Regjeringens Side, saaledes at den lader de smaalige Skranke falde, som hidtil saa ofte har kunnet hindre dygtige Mænd fra at komme i en Virksomhed, de fuldkommen godt kunde paatage sig. Og endelig tør det vel ventes, at det danske Folks Eiendommelighed snart maatte kunne gøre sig Haab om at naae den Lykke, som nu gennem Aarhundreder er blevet det Latinske og Græske tildeel, — at det Danske som saadant maatte kunne blive gjort til Gjenstand for en omhyggelig videnskabelig Undersøgelse, som kunde give Understøttelse og Bys til alle folkelige Bestræbelser trindt om i Landet. Man seer, at herved tænkes paa Noget, som er og maa være forskjelligt fra vort alt omfattende Universitet, og at det er en folkelig, men derhos videnskabelig Høiskole vi have for Øie.

Ønskeligheden af en saadan er ikke vanskelig at indsee eller paavise; Pengemidler i rundelig Mængde ere ogsaa forhaanden i det nylig nedlagte Sorø Akademies betydelige Eiendomme; derimod kunde det maaskee fra først af synes at mangle paa duelige Lærere, og det var jo dog aldeles nødvendigt at Saadanne vare ved Haanden, om ellers Planen skulde lykkes. Alligevel var det bedre at begynde i det Smaa og med de Færre end om man i Mistvivl vilde lade det Hele falde. Saameget er i det Mindste sikkert, at det Kjøbenhavnske Universitet begyndte pderst smaat og for Verdens Dine vist saare kummerligt, da det reiste sig under Christian den Første; man manglede baade Penge og Lærere, men blev desugtet ved; og ser det lykkelig: Pengene kom og der kom Lærere med — Lærere, som nævnedes og endnu nævnes med største Agtelse baade i Ind- og Udlandet. Hvorfor da mistvivle om at en lignende Lykke efterhaanden kunde blive den folkelige Høiskole tildeel, om man endog fra Førstningen af maatte hjælpe sig som man bedst kunde!

De Lære-Anstalter, som maatte komme til at staae i den nærmeste Forbindelse med Høiskolen blev vistnok Skolelærer-Seminarierne. Men med disse maa der jo, selv som Sagerne endnu staae, foretages en betydelig Forandring, om ellers Folkets billige Fordringer i nogen Maade skulle tilfredsstilles. Saaledes som de nu ere, indrettede efter tydsk Mynster til at kløve Begreber og danne Lærere til at bibringe Børnene mekaniske Færdigheder, som disse i Regelen mangle Dygtighed til at have Nytte af — saaledes kunne de sikkerlig ikke længer vedblive at bestaae. Hidtil har vore Skoler maattet tiltrække sig fuldtalligt Besøg; men den Anskuelse er allerede almindlig, at Skolemulkter og Skolevang er et Aag, som det er et frit Folk uværdigt at bære; man indseer, at det saavidt muligt er Lysten som skal drive Værket; man vil efterhaanden ligefrem forlange,

Ønskeligheden af en saadan er ikke vanskelig at indsee eller paavise; Pengemidler i rundelig Mængde ere ogsaa forhaanden i det nylig nedlagte Sorø Akademies betydelige Eiendomme; derimod kunde det maaskee fra først af synes at mangle paa duelige Lærere, og det var jo dog aldeles nødvendigt at Saadanne vare ved Haanden, om ellers Planen skulde lykkes. Alligevel var det bedre at begynde i det Smaa og med de Færre end om man i Mistvivl vilde lade det Hele falde. Saameget er i det Mindste sikkert, at det Kjøbenhavnske Universitet begyndte yderst smaat og for Verdens Øine vist saare kummerligt, da det reiste sig under Christian den Første; man manglede baade Penge og Lærere, men blev desu[ag]tet ved; og see det lykkedes: Pengene kom og der kom Lærere med — Lærere, som nævnedes og endnu nævnes med største Agtelse baade i Ind- og Udlandet. Hvorfor da mistvivle om at en lignende Lykke efterhaanden kunde blive den folkelige Høiskole tildeel, om man endog fra Førstningen af maatte hjælpe sig som man bedst kunde!

De Lære-Anstalter, som maatte komme til at staae i den nærmeste Forbindelse med Høiskolen blev vistnok Skolelærer-Seminarierne. Men med disse maa der jo, selv som Sagerne endnu staae, foretages en betydelig Forandring, om ellers Folkets billige Fordringer i nogen Maade skulle tilfredsstilles. Saaledes som de nu ere, indrettede efter tydsk Mynster til at kløve Begreber og danne Lærere til at bibringe Børnene mekaniske Færdigheder, som disse i Regelen mangle Dygtighed til at have Nytte af — saaledes kunne de sikkerlig ikke længer vedblive at bestaae. Hidtil har vore Skoler maattet tiltvinge sig fuldtalligt Besøg; men den Anskuelse er allerede almindlig, at Skolemulkter og Skolevang er et Aag, som det er et frit Folk uværdigt at bære; man indseer, at det saavidt muligt er Lysten som skal drive Værket; man vil efterhaanden ligefrem forlange,

at Barnet skal finde aandelig Næring i den Skole han besøger, at hans Sjæl saa at sige der skal finde sit daglige Brød ved hvad der hver Dag meddeles ham til Nytte og Fornøielse af hans Lærer. Dermed siges dog ikke, at Læreren skulde være pligtig uophørlig at meddele og fortælle; thi dette vilde blive ikke alene i høieste Grad byrdefuldt og udtømmende for ham selv, men ogsaa trættende og overmættende for Børnene, derimod skulde det komme saavidt, at et Barn ikke havde været nogen Dag i Skolen, uden at det kunde bringe en smuk Fortælling hjem med sig, der var bleven det godt fortalt paa Skolen og som det derfor havde Fornøielse af baade at tænke paa og at tale om til Forældre og Sødskende. Men Kunsten at fortælle og det Stof, som til det Øiemed først maatte erhverves, dyrkes i Regelen ikke paa vore Seminarier, og Følgen deraf er atter at de fleste af vore Skolelærere ikke forstaae sig derpaa, men lade Underviisningen gaae saaledes som det paa Seminariet blev dem anvist. Men det er ingen let Sag at være en god Fortæller. Dertil udfordres fornemmelig at det der meddeles maa staae klart og levende for den Fortællende selv, og at det maa være et Stof han føler sig hjemme i og er Herre over, hvad atter udkræver at han i længere Tid maa have levet i og gjort sig fortrolig med det han vil fremstille. Hvad der altsaa paa Seminarierne skulde virkes til, var, at de Kundskaaber man maatte ønske Børnene bibragt som til at staae livligt og klart for dem der skulle undervise, saa at de ikke forhen skulde have nødig ved daglig og majsommelig Forberedelse at maatte fremkalde de: til sieblikkelig Afbenyttelse i den enkelte Læsetime, der burde have levet i deres Tanker og været virksomt i deres Sjæl lige fra de tidlige Ungdomsaaar. Paa denne Maade vilde da Historien blive en Hovedgjenstand paa vore Seminarier, og paa denne Maade var det da ogsaa let muligt, at disse Læreanstalter kunde

at Barnet skal finde aandelig Næring i den Skole han besøger, at hans Sjæl saa at sige der skal finde sit daglige Brød ved hvad der hver Dag meddeles ham til Nytte og Fornøielse af hans Lærer. Dermed siges dog ikke, at Læreren, skulde være pligtig uophørlig at meddele og fortælle; thi dette vilde blive ikke alene i høieste Grad byrdefuldt og udtømmende for ham selv, men ogsaa trættende og overmættende for Børnene, derimod skulde det komme saavidt, at et Barn ikke havde været nogen Dag i Skolen, uden at det kunde bringe en smuk Fortælling, hjem med sig, der var bleven det godt fortalt paa Skolen og som det derfor havde Fornøielse af baade at tænke paa og at tale om til Forældre og Sødskende. Men Kunsten at fortælle og det Stof, som til det Øiemed først maatte erhverves, dyrkes i Regelen ikke paa vore Seminarier, og Følgen deraf er atter at de fleste af vore Skolelærere ikke forstaae sig derpaa, men lade Underviisningen gaae saaledes som det paa Seminariet blev dem anvist. Men det er ingen let Sag at være en god Fortæller. Dertil udfordres fornemmelig at det der meddeles maa staae klart og levende for den Fortællende selv, og at det maa være et Stof han føler sig hjemme i og er Herre over, hvad atter udkræver at han i længere Tid maa have levet i og gjort sig fortrolig med det han vil fremstille. Hvad der altsaa paa Seminarierne skulde virkes til, var, at de Kundskaaber man maatte ønske Børnene bibragt kom til at staae livligt og klart for dem der skulle undervise, saa at de ikke sidenhen skulde have nødig ved daglig og majsommelig Forberedelse at maatte fremkalde det til øieblikkelig Afbenyttelse i den enkelte Læsetime, der burde have levet i deres Tanker og været virksomt i deres Sjæl lige fra de tidlige Ungdomsaaar. Paa denne Maade vilde da Historien blive en Hovedgjenstand paa vore Seminarier, og paa denne Maade var det da ogsaa let muligt, at disse Læreanstalter kunde

ønskes benyttede ikke alene af dem der engang maatte attraae et Skolelærer-Embede, men og af Andre, som solte Lyst til at erhverve sig bedre og nøiere Kundskab til Modersmaalet og Fædrelandets Historie. Det frie Samliv mellem saa mange unge Mennesker, hvoraf ikke engang alle var dragne til Stedet af Lyst til en vis ydre Stilling, maatte usejlsk bidrage til at udvilde et Liv i folkelig Retning, som kunde bære de rigeste og bedste Frugter.

Det er altsaa, som man seer, en stor og omfattende Gjerning der har fundet en ringe Talsmand: det er Beredelsen af den folkelige Dannelse, som skulde bringes istand, men som ikke kan bringes istand medmindre alle Kræfter sættes i Bevægelse, hvis ikke Høiskole, Seminarier og Børneskoler virke samtidig og i samme Retning. Og ikke nok hermed: dette Arbejde maa ogsaa finde sit Medhold og sin Anerkjendelse i den almindelige Mening, om det ellers skulde lykkes. Men netop paa Grund heraf maa det ogsaa være en fri Sag, der skal gjøre sig gjældende: ad Overbeviisningens Vei og som saa at sige ikke skal seire ved sin Talsmands Hjælp men ved sig selv. Alligevel kommer det dog Meget an paa hvad Modtagelse den finder hos Regjeringen, d. v. s. Statsraadet og Rigsdagstingene. Lykkes det hos disse at skaffede Anskuelse Overvægt, som mener, at Foreninger til den folkelige Dannelses Fremme ere utilladelige naar de staae paa fri Haand, og at der altsaa med dem passende kan dannes en Undtagelse fra hvad Grundloven ellers i sin 92de § tilsteder; da kan der vistnok beredes disse samme Bestræbelser en tornefuld Bane saalænge en saadan Udfærd maa tænkes at kunne være. Eller er man kold og fremmed mod hvad der i den Retning virkes, lader man som om man slet ikke ændser det, og behandler dem der kun kjende den folkelige Dannelse, som om de ingen Dannelse havde, da kan ligeledes det her nævnte Arbejde blive langsomt og trættende nok.

ønskes benyttede ikke alene af dem der engang maatte attraae et Skolelærer-Embede, men og af Andre, som følte Lyst til at erhverve sig bedre og nøiere Kundskab til Modersmaalet og Fædrelandets Historie. Det frie Samliv mellem saa mange unge Mennesker, hvoraf ikke engang alle var dragne til Stedet af Lyst til en vis ydre Stilling, maatte usejlsk bidrage til at udvikle et Liv i folkelig Retning, som kunde bære de rigeste og bedste Frugter.

Det er altsaa, som man seer, en stor og omfattende Gjerning der har fundet en ringe Talsmand: det er Beredelsen af den folkelige Dannelse, som skulde bringes istand, men som ikke kan bringes istand medmindre alle Kræfter sættes i Bevægelse, hvis ikke Høiskole, Seminarier og Børneskoler virke samtidig og i samme Retning. Og ikke nok hermed: dette Arbejde maa ogsaa finde sit Medhold og sin Anerkjendelse i den almindelige Mening, om det ellers skulde lykkes. Men netop paa Grund heraf maa det ogsaa være en fri Sag, der skal gjøre sig gjældende af Overbeviisningens Vei og som saa at sige ikke skal seire ved sin Talsmands Hjælp men ved sig selv. Alligevel kommer det dog Meget an paa hvad Modtagelse den finder hos Regjeringen, d. v. s. Statsraadet og Rigsdagstingene. Lykkes det hos disse at skaffede Anskuelse Overvægt, som mener, at Foreninger til den folkelige Dannelses Fremme ere utilladelige naar de staae paa fri Haand, og at der altsaa med dem passende kan dannes en Undtagelse fra hvad Grundloven ellers i sin 92de § tilsteder; da kan der vistnok beredes disse samme Bestræbelser en tornefuld Bane saalænge en saadan Adfærd maa tænkes at kunne være. Eller er man kold og fremmed mod hvad der i den Retning virkes, lader man som om man slet ikke ændser det, og behandler dem der kun kjende den folkelige Dannelse, som om de ingen Dannelse havde, da kan ligeledes det her nævnte Arbejde blive langsomt og trættende nok.

Er derimod Regjeringen villig til blot i nogen Maade at anerkjende de folkelige Bestræbelser og komme dem til Hjælp saa godt den formaaer overalt hvor den seer at man med Alvor og Dygtighed antager sig denne Sag; da tør det haabes, at man snart skal kunne hende det gode Træ paa dets Frugter, saa det ikke bliver ved den første Imødekommen, den første Haandsrekning, men saaledes at man med Glæde vil bidrage til den danske Folkedannelses Udvipling i al dens Følgerigdom og i hele dens Fylde.

Dengang Grundtvig i December f. A. rettede sit Spørgemaal til Cultusministeren angaaende den Høiskole i Sorø som Kong Christian den 8de oprettede 1847, svarede Minister Madvig: at der under hans Bestyrelse ikke vilde blive foretaget Noget, før en almindelig Prøvelse af hele Underviisningsvæsenet var gaaet fer sig, men han troede dog aldrig at denne Prøvelse vilde lede ham til at anbefale Real-Høiskolens Oprettelse i den paatænkte Form. Ved samme Leilighed yttrede Ministeren, at det var hans fulde Overbeviisning: at der burde gjøres hvad der kunde for Almuens Dannelse og Oplysning; men hvad man skulde stræbe efter, var ikke Bønderhøiskoler, derimod høiere Bønder-skoler saaledes som vi alt nu have høiere Borgerskoler; kom man endnu høiere, da burde Medværelsen mellem Borger og Bønder falde bort; dette skulde være Gjenstand for hans (Ministerens) Stræben, men for Øieblikket havde den endnu ikke lagt nogen bestemt Plan (see Rigsdagstid. Nr. 58-59).

Disse Ord give ingen Sandsynlighed, end sige da Vished for hvad Skikkelse Folkeunderviisningen for Fremtiden vil saa. Men dette kan, som sagt, ei heller udelukkende komme til at beroe paa vore Regjeringsmænd; det maa beroe paa Folket selv, og isærdeleshed paa Ungdommens Fædre og Mødre. Thi skal Folket i det Hele kunne antages nu at have Forstand paa Regjeringsregiet, saa maa det jo have langt

Er derimod Regjeringen villig til blot i nogen Maade at anerkjende de folkelige Bestræbelser og komme dem til Hjælp saa godt den formaaer overalt hvor den seer at man med Alvor og Dygtighed antager sig denne Sag; da tør det haabes, at man snart skal kunne kjende det gode Træ paa dets Frugter, saa det ikke bliver ved den første Imødekommen, den første Haandsrekning, men saaledes at man med Glæde vil bidrage til den danske Folkedannelses Udvipling i al dens Følgerigdom og i hele dens Fylde.

Dengang Grundtvig i December f. A. rettede sit Spørgsmaal til Cultusministeren angaaende den Høiskole i Sorø som Kong Christian den 8de oprettede 1847, svarede Minister Madvig: at der under hans Bestyrelse ikke vilde blive foretaget Noget, før en almindelig Prøvelse af hele Underviisningsvæsenet var gaaet for sig, men han troede dog aldrig at denne Prøvelse vilde lede ham til at anbefale Real-Høiskolens Oprettelse i den paatænkte Form. Ved samme Leilighed yttrede Ministeren, at det var hans fulde Overbeviisning: at der burde gjøres hvad der kunde for Almuens Dannelse og Oplysning; men hvad man skulde stræbe efter, var ikke Bønderhøiskoler, derimod høiere Bønder-skoler saaledes som vi alt nu have høiere Borgerskoler; kom man endnu høiere, da burde Modsætningen mellem Borger og Bønder falde bort; dette skulde være Gjenstand for hans (Ministerens) Stræben, men for Øieblikket havde han endnu ikke lagt nogen bestemt Plan (see Rigsdagstid. Nr. 58-59).

Disse Ord give ingen Sandsynlighed, end sige da Vished for hvad Skikkelse Folkeunderviisningen for Fremtiden vil saa. Men dette kan, som sagt, ei heller udelukkende komme til at beroe paa vore Regjeringsmænd; det maa beroe paa Folket selv, og isærdeleshed paa Ungdommens Fædre og Mødre. Thi skal Folket i det Hele kunne antages nu at have Forstand paa Regjeringsregiet, saa maa det jo have langt

bedre Forstand paa, hvad der ligger det meget nærmere, nemlig hvorledes dets Sønner og Døttre skulle oplæres og opdrages. Alligevel gaaer Regjeringen foran i denne som i saa mange andre Henseender og udpeger den Vei, som den maa ansee for hensigtsmæssigst; og denne Vei betrædes da af en stor Mængde, som finder sig fornøiet eller dog mangler Evne og Sind til at bryde en anden Bane. Det maa derfor være i høieste Maade vigtigt, hvad Anskuelse Regjeringen har om Underviisningsvæsenet. Og ligesom det nu maa indrømmes, at der i Ministerens Svar endvidere udtales den Sandhed, at et Lands Underviisningsvæsen ikke skal bindes til et enkelt Punkt, men være som et Hele; og ligesom han og i sin Tales Løb ud siger, at alle Underviisningsanstalter skulle ledes i dansk Aand: saaledes kan det paa den anden Side ikke negtes, at Maaden hvorpaa dette skulde tænkes iværksæt, forbliver uklar. Begreberne om Folkelighed ere nemlig endnu temmelig forskjellige; sæt derfor Nogen mente, at det var et meget godt Folkeliv, den Tone og de Skikke der hersker i vore meest anseete Kjøbstæder og i vore bedste Reals og Latinskoler: da vilde han naturligvis kun virke til, at Bondedrengene kom til at lære en heel Deel mere end de nu lære, saaledes at Bondeskoler og Borgerskoler kom til at staae paa samme Trin, og saaledes at vore nuværende høiere Realskoler og Latinskoler kom til at anbefale sig i lige Grad hos Bønderne, som de hidtil have været vel anseete af Borgerstanden. See saaledes kom der jo en Eenhed, men den blev rigtignok ikke folkelig og derfor ogsaa for nuværende Tid umulig at gennemføre; alligevel, kunde let Nogen føle sig fristet til at tage Sagen saaledes, og maaskee ment i dette Stykke at finde Medhold i Ministerens ovenanførte Ord, hvad dog ingenlunde er givet; thi disse Ord staae, og skulle vel ogsaa indtil videre staae — aldeles ubestemte.

Svarets Regjeringens Mening er om

bedre Forstand paa, hvad der ligger det meget nærmere, nemlig hvorledes dets Sønner og Døttre skulle oplæres og opdrages. Alligevel gaaer Regjeringen foran i denne som i saa mange andre Henseender og udpeger den Vei, som den maa ansee for hensigtsmæssigst; og denne Vei betrædes da af en stor Mængde, som finder sig fornøiet eller dog mangler Evne og Sind til at bryde en anden Bane. Det maa derfor være i høieste Maade vigtigt, hvad Anskuelse Regjeringen har om Underviisningsvæsenet. Og ligesom det nu maa indrømmes, at der i Ministerens Svar endvidere udtales den Sandhed, at et Lands Underviisningsvæsen ikke skal bindes til et enkelt Punkt, men være som et Hele; og ligesom han og i sin Tales Løb ud siger, at alle Underviisningsanstalter skulle ledes i dansk Aand: saaledes kan det paa den anden Side ikke negtes, at Maaden hvorpaa dette skulde tænkes iværksæt, forbliver uklar. Begreberne om Folkelighed ere nemlig endnu temmelig forskjellige; sæt derfor Nogen mente, at det var et meget godt Folkeliv, den Tone og de Skikke der hersker i vore meest anseete Kjøbstæder og i vore bedste Real- og Latinskoler: da vilde han naturligvis kun virke til, at Bondedrengene kom til at lære en heel Deel mere end de nu lære, saaledes at Bondeskoler og Borgerskoler kom til at staae paa samme Trin, og saaledes at vore nuværende høiere Realskoler og Latinskoler kom til at anbefale sig i lige Grad hos Bønderne, som de hidtil have været vel anseete af Borgerstanden. See saaledes kom der jo en Eenhed, men den blev rigtignok ikke folkelig og derfor ogsaa for nuværende Tid umulig at gennemføre; alligevel, kunde let Nogen føle sig fristet til at tage Sagen saaledes, og maaskee mene i dette Stykke at finde Medhold i Ministerens ovenanførte Ord, hvad dog ingenlunde er givet; thi disse Ord staae, og skulle vel ogsaa indtil videre staae — aldeles ubestemte.

Hvorledes Regjeringens Mening er om

dette Anliggende, vil derfor nok om kortere eller længere Tid komme for Dagen. Men dermed skal Sagen ikke stilles i Bero, tværtimod henvender den sig navnlig til dem der skulle beslutte for Ungdommen og til dem der føle sig kaldede til at veilede den, og beder dem om at anstille de alsidige Overveielser og de forskjellige Prøver, som maae anstilles, for at en tilfredsstillende folkelig Underviisning efterhaanden kan komme til Live og nogenlunde sees at svare til sin Bestemmelse. Hvad Folket vinder hjært, vil Regjeringen understytte: paa den Maade kommer Folkeskolen i Gang.

Th. Fenger.

dette Anliggende, vil derfor nok om kortere eller længere Tid komme for Dagen. Men dermed skal Sagen ikke stilles i Bero, tværtimod henvender den sig navnlig til dem der skulle beslutte for Ungdommen og til dem der føle sig kaldede til at veilede den, og beder dem om at anstille de alsidige Overveielser og de forskjellige Prøver, som maae anstilles, for at en tilfredsstillende folkelig Underviisning efterhaanden kan komme til Live og nogenlunde sees at svare til sin Bestemmelse. Hvad Folket vinder kjært, vil Regjeringen understytte: paa den Maade kommer Folkeskolen i Gang.

Th. Fenger.

